

подобного дуалізму, з одної сторони, стало прийняття тотальної бездуховності як позитивного факта, в виду якого можливо говорити про повністю людському, як про маніфест повністю Божественного (Альтіцер). З другої ж сторони, "прийняття мови і методології постмодернізму привело сучасний протестантський дискурс до іскушення поставити людське творчість над Божественним" [10]. В невеликій ступені цьому сприяє негативне розуміння прийняття бездуховності постмодерністичною автономною суб'єктом постмодернізму. Вовлечення ж теологічного дискурсу до всієї сфери людського буття (Дж. Мілбанк), може взяти ефект профанації християнської віри. Однак яку форму, в кінці кінців, примет християнська мудрість в умовах постмодернізму, можливо, говорити ще занадто рано.

Список использованных источников

1. Малін І. Теологія постхристиянської епохи [Електронний ресурс]. – <http://www.gazetaprotestant.ru/2010/10/teologiya-posthristianskoy-epohi/>.
2. Тіліх Пауль. Динаміка віри [Електронний ресурс]. – <http://altrea.narod.ru/tillich/vera03.html>.
3. "Смерть Бога" в отзывах теологов (о книге Альтіцер Т. Смерть Бога. Евангелие християнського атеїзму) [Електронний ресурс]. – http://dcu.org.ua/ru/interesnaya_kniga_alticzer_t_smert_boga_evangelie_xristianskogo_ateizma.html.
4. Солов'їн Р. "Слідуюча Реформація" або чому євангельські християни повинні прийняти постмодернізм [Електронний ресурс]. – <http://soloviy.org.ua/2011/01/nastupna-reformacija-karla-rashke-чom/>.
5. Секулярність має тоталітарні нахилності. Інтерв'ю з Дж. Мілбанком [Електронний ресурс]. – <http://www.cef.ru/about/articles/?id=419>.
6. Відеоінтерв'ю з професором Ноттінгемського університету Джоном Мілбанком [Електронний ресурс]. – <http://www.bogoslov.ru/text/2308823.html>.
7. Кирілежев А. Дзхон Мілбанк: розум по ту сторону секулярного [Електронний ресурс]. – http://www.intelros.ru/pdf/logos_04_2008/02.pdf.
8. О дарі: дискусія між Жаком Дерріда і Жан-Люком Маріоном [Електронний ресурс]. – http://www.intelros.ru/pdf/logos/03_2011/07.pdf.
9. Філоненко А. Філософія Дари Жана-Люка Маріона і постмодерністська культура [Електронний ресурс]. – <http://rudocs.exdat.com/docs/index-407403.html>.
10. Пименов С. Філософські основи протестантизму: історія і сучасність [Електронний ресурс]. – http://predanie.ru/audio/izdaniya-predanie-ru/Sergey_Pimenov/.
11. Just What Is' Postliberal Theology? by James M. Gustafson [Електронний ресурс]. – <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=534>.

References

1. Malin I. Teologija posthristianskoj jepohi [Jelektronnyj resurs]. – <http://www.gazetaprotestant.ru/2010/10/teologiya-posthristianskoy-epohi/>.
2. Tillih Paul'. Dinamika very [Jelektronnyj resurs]. – <http://altrea.narod.ru/tillich/vera03.html>.
3. "Smert' Boga" v otzyvah teologov (o knige Al'ticer T. Smert' Boga. Evangelie hristianskogo ateizma) [Jelektronnyj resurs]. – http://dcu.org.ua/ru/interesnaya_kniga_alticzer_t_smert_boga_evangelie_xristianskogo_ateizma.html.
4. Solovij R. "Sledujushhaja Reformacija" ili pochemu evangel'skie hristiane dolzhny prinjat' postmodernizm [Jelektronnyj resurs]. – <http://soloviy.org.ua/2011/01/nastupna-reformacija-karla-rashke-чom/>.
5. Sekuljarnost' imeet totalitarnye naklonnosti. Interv'ju s Dzh.Milbankom [Jelektronnyj resurs]. – <http://www.cef.ru/about/articles/?id=419>.
6. Videointerv'ju s professorom Nottingemskogo universiteta Dzhonom Milbankom [Jelektronnyj resurs]. – <http://www.bogoslov.ru/text/2308823.html>.

7. Kyrlezhev A. Dzhon Milbank: razum po tu storonu sekuljarnogo [Jelektronnyj resurs]. – http://www.intelros.ru/pdf/logos_04_2008/02.pdf.
8. O dare: diskussija mezhdz Zhakom Derrida i Zhan-Ljukom Marionom [Jelektronnyj resurs]. – http://www.intelros.ru/pdf/logos/03_2011/07.pdf.
9. Filonenko A. Filosofija Dara Zhana-Ljuka Mariona i postmodernistskaja kul'tura [Jelektronnyj resurs]. – <http://rudocs.exdat.com/docs/index-407403.html>.
10. Pimenov C. Filosofskie osnovanija protestantizma: istorija i sovremennost' [Jelektronnyj resurs]. – http://predanie.ru/audio/izdaniya-predanie-ru/Sergey_Pimenov/.
11. Just What Is' Postliberal Theology? by James M. Gustafson [Jelektronnyj resurs]. – <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=534>.

Ukhov A.S., Candidate of Philosophy, Associate Professor, Department of Philosophical and Humanitarian Sciences, Institute of chemical technologies of the East Ukrainian National University named after Volodimir Dahl (Ukraine, Rubeghnoye), meon@yandex.ru

Postmodern in Christian discourse and Christianity in the postmodern

The philosophical and methodological aspects of postmodern theology are being discussed at the example of deconstructionist, post-metaphysical, post-liberal theology, as well as at the example of "radical orthodoxy". The aim of the study is to determine the possibility of the fact of translation of Christian truth in the condition of a postmodern cultural and philosophical paradigm. In achieving the goal historical and philosophical, dialectical, formal logic and dogmatic methods have been used. The main conclusion is the fact that postmodern theology takes the basic anti-Christian stereotypes of modern time as its own internal problem of Christianity. Translating Christian truth by postmodern language such theology promotes the adoption of total unspirituality as a positive fact. Denying metaphysics postmodern theology comes to the denial of the ambivalence of being. One of the main results of such denial was the adoption of the language and the methodology of postmodern.

Keywords: the God, faith, deconstruction, methodology, postmodern, subject, theology.

Ухов О. С., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософських та гуманітарних дисциплін, Інститут хімічних технологій ЧНУ ім. В. Даля (Україна, Рубіжне), meon@yandex.ru

Постмодерн у християнському дискурсі і християнство в постмодерні

Розглядаються філософсько-методологічні аспекти теології постмодернізму на прикладі деконструктивістської, постметафізичної, постліберальної теології, а, також, на прикладі "Радикальної ортодоксії".

Метою дослідження є з'ясування можливості факту трансляції християнської істини в умовах постмодерністської культурно-філософської парадигми. У досягненні мети застосовані історико-філософський, діалектичний, формально-логічний, догматичний методи.

Головним висновком є те, що теологія постмодернізму сприймає базові антихристиянські стереотипи сучасності як власну внутрішню проблему християнства. Транслюючи християнські істини мовою постмодернізму, така теологія сприяє прийняттю тотальної бездуховності в якості позитивного факту.

Ключові слова: Бог, віра, деконструкція, методологія, постмодерн, суб'єкт, теологія.

* * *

УДК 347.01

Дубініна В. О.

асистент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук, Донбаський державний педагогічний університет (Україна, Слов'янськ), vera.dubinina777@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОСВІТИ В ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОМУ КОНТЕКСТІ: НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ

Розглянуто проблеми вивчення статусу та ролі освіти в сучасному історико-філософському контексті. З'ясовано співвідношення освіти епохи Німецької класичної філософії та сьогодення. Проаналізовано проблематику світоглядних конструкцій в контексті культурно-історичних трансформацій освіти. Підкреслено значущість освіти як динамічної системи суспільства, яка є невідмінною частиною всієї культурної спадщини. Аргументовано висновок, що освіта доби Німецької класичної філософії формувалася критеріями класичного університету, які склалися в специфічних соціокультурних умовах. Досліджено об'єктивні моделі університетської освіти в епоху Німецької класичної філософії. Розглянуто розвиток освіти в умовах філософсько-світоглядних змін доби Німецької класичної філософії, з'ясовано історичні та соціокультурні передумови виникнення освітніх моделей.

Ключові слова: освіта, знання, універсальне знання, концептуалізація освіти, університет, філософія освіти.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю модернізації системи вищої освіти України в умовах масштабного реформування економіки та створення принципово нових організаційно-правових та соціально-економічних умов, які обумовлюються вимогами державного будівництва, формування ринкової економіки і відповідної модернізації системи вищих навчальних закладів, що супроводжується масштабними інституційними та інтеграційними перетвореннями в освітніх системах.

Принципово важливим є також усунення неузгодженості різних організаційно-нормативних умов функціонування вищої школи України, належне виконання домовленостей згідно міжнародним угодам з європейськими державами (зокрема, Болонська угода) та чинного законодавства України.

Важливість проблеми організації управління та підвищення ефективності функціонування української системи вищої освіти і недостатня розробленість даних питань у теоретичному і методологічному аспектах визначають актуальність цього дослідження. Україна знаходиться в складному періоді трансформації. Доцільна стратегія розвитку вищої освіти є неодмінною умовою сталого соціально-економічного і духовного розвитку країни. Відтак актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю осмислення та аналізу розвитку освіти в широкому історико-філософському контексті.

Методологічною основою дослідження є принцип історизму та об'єктивності. Даний підхід дозволяє розглядати процеси розвитку освіти в конкретно-історичному контексті і більш повно враховувати історичний і сучасний соціокультурний контекст.

Методологічними та загальнотеоретичними засадами дослідження концептуалізації освіти слугують: праці, пов'язані з проблематикою періодизації культури (О. Шпенглер, М. Вебер, Н. Я. Данилевський, М. С. Каган); дослідженнями ідей ціннісної специфіки (Г. Ріккерта, М. Вебера, Н. Бердяєва); праці представників німецької класичної філософії (І. Кант, Г. Гегель, Й. Фіхте, В. Гумбольд, Й. Гербарт); дослідженнями проблем історії, розвитку, реформування, гуманітаризації системи університетської освіти (П. Ф. Каптерев, В. А. Нікітіна, А. С. Запесоцкий, С. Н. Іконникової, Г. М. Бирженюк, А. І. Момота, Н. С. Ладижець, Е. С. Ляхович, А. С. Ревушкіна, Ш. Х. Чанбарісова, Ю. Д. Марголіс, Г. А. Тишкіна, П. Ю. Уварова, А. П. Валицкий, Н. Л. Сіверцевим, В. В. Краєвського, В. Ф. Сидоренко, А. А. Пінського, А. І. Уткіна, В. І. Морякова, В. І. Білінова, Г. Н. Мотовила); дослідження з проблем педагогіки вищої школи (Г. Л. Ільїна, Б. С. Гершунського, П. Г. Щедровицького, В. М. Розіна, Л. А. Степашків, Б. М. Бім-Бада, А. В. Петровського, О. С. Газмана, А. П. Валицкий, Н. В. Бордовський, Е. Н. Гусинського, Ю. І. Турчанінової, Б. Т. Лихачова, А. Н. Джурицького, А. А. Реана, Я. Л. Коломинського).

Об'єктом даного дослідження є модель освіти як компонент історико-філософської системи у взаємозв'язку з сукупністю культурних, соціальних, та ідеологічних тенденцій.

Предметом дослідження виступає розвиток системи вищої освіти в контексті історико-філософських процесів періоду німецької класичної філософії.

Метою роботи є дослідження розвитку вищої освіти в історико-філософському контексті періоду німецької класичної філософії.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення конкретних завдань: вивчення розвитку освіти в умовах філософсько-світоглядних змін другої половини XVIII ст. – першої половини XIX ст., розкриття історичних та соціокультурних передумов, які спричинили спроби реорганізації освітніх моделей.

Становлення і розвиток класичної моделі освіти другої половини XVIII – першої половини XIX ст. зумовлені діяльністю німецьких філософів цього періоду, що увійшли в історію світової філософії під назвою класична німецька філософія. До визначних представників німецької класичної філософії, які у своїх теоріях приділяли увагу проблемам виховання та освіти, спричинили вплив на освітню модель того періоду належать І. Кант, Г. Гегель, Й. Фіхте, В. Гумбольд, Й. Гербарт.

Іммануїл Кант (1724–1804) вважав, що розумного життя, особистої свободи і спокою особистість може досягти тільки в тому випадку, коли опанує науку про моральність, обов'язок і самовладання, яку приведе у відповідність з певними, сформованими формами пізнання [7, с. 91]. І. Кант вказував на культуру здібностей (або природних задатків) як на таку якість, яка представляє акт волі діючого суб'єкта, якщо серед обов'язків щодо самого себе називає обов'язок “не покриватися словно ржавчиною” [5, с. 384]. І. Кант зазначав, що людина повинна сама себе вдосконалювати, сама себе утворювати, розвивати в собі моральні якості – ось у чому обов'язок людини. Не думкам потрібно навчати учнів, а навчати мислити; учня потрібно не вести за руку, а ним керувати для того, щоб у майбутньому він був здатний йти самостійно [4, с. 11].

Г. Гегель вважав, що педагогіка – це мистецтво роботи людей моральними: вона розглядає людину як природну істоту і вказує шлях, слідуючи якому вона може знову народитися, перетворити свою першу природу в другу – духовну, таким чином, щоб це духовне стало для неї звичкою. Продовжуючи свої міркування, філософ стверджує, що характерною рисою людини є те, що вона у процесі свого становлення пориває з безпосередністю і природністю. “Взята з цього боку, вона не буває від природи такою, якою повинна бути” [3, с. 67]. Саме тому вона має потребу в освіті.

Йоганн Готліб Фіхте (1762–1814) розглядав виховання як спосіб усвідомлення людьми своєї нації, а освіту як можливість здобуття національної та світової культури.

Найяскравішою характеристикою класичної німецької філософії стає освітня модель того часу втілена у вищому навчальному закладі – університеті. Університет до XX ст. існував тільки як класичний. Всі інші вузи – інститути – мали конкретну професійну спрямованість на відміну від тієї освітньої фундаментальності, яку давав університет. Фундаментальність наукового знання і, відповідно,

освіти як перша важлива відмінна характеристика університету сформувала його Ідею і Місію. Знання і істина зумовили характер і зміст тієї ідеології, яка стала в університетській історії називатися “Ідеєю університету” і яка слугувала саме фундаментом класичного університету.

У Великій хартії європейських університетів 1988 року складеної в Болоньї знайдемо, що “Університет є автономною установою усередині суспільств із різною організацією, що є наслідком розходжень у географічній і історичній спадщині. Він створює, вивчає, оцінює і передає культуру за допомогою досліджень і навчання. Університет є хоронителем традицій європейського гуманізму. У здійсненні свого покликання він постійно прагне до досягнення універсального знання, перетинає географічні і політичні кордони і затверджує нагальну потребу взаємного пізнання і взаємодії різних культур. Він виробляє, оцінює і передає культуру – це спадщина, за допомогою наукових досліджень і навчання. Щоб знати потреби суспільства навколо університетів, їх дослідження та навчання повинні бути морально та інтелектуально незалежними від будь-якої політичної влади і економічної сили. Процеси навчання і досліджень в університетах повинні бути нероздільні, якщо навіть це суперечить мінливим потребам суспільства та просуванню в науковому знанні. Свобода досліджень і освіти є основний принцип життя університету; цей принцип повинен поважатися і дотримуватися і самими університетами, і урядом” [1]. Цитування фрагменту Великої хартії європейських університетів надасть нам змогу детальніше розглянути принципи та смисли постановки проблеми освіти в період німецької класичної філософії.

Отже, знання і істина слугували основою переважної західноєвропейської культури, їх владна сила тримала культурну єдність, стабільність, давала відчуття впевненості і стійкості. Істина з античних часів панувала над суспільством, оскільки людина екзистенційно і епістемологічно відчувала тривогу з приводу її приховування, відчуття неістинності всього того, що давалося легко та лежало на поверхні. Істина ж вабила своєю таємничістю і силою. Філософія Стародавньої Греції прирекла всю західноєвропейську культуру на любов до знадливої Істини.

Специфіка тієї культурної ситуації, в якій з’явилися і протягом багатьох століть (до XX ст.) традиційного та індустріального розвитку розвивалися університети, була обумовлена її стаціонарним характером. Соціокультурний розвиток відбувався як перенос за допомогою механізму традиції одних і тих самих культурних ідеалів, звичаїв, зразків, догм, канонів; копіювання їх наступними поколіннями. Стаціонарність, стабільність, повільність, передбачуваність, прогнозована прямолінійність, логічна прозорість умов і обставин – все це сприяло можливості наслідування культурних цінностей, їх адаптації та консервації. У своїй характеристиці ця культура визначалася наявністю первинної, парадигмальної складової, яка диктувала параметри і принципи підвалини загального культурного розвитку – від центру до периферії, від елітарної культури до культури повсякденності, “низової”, “масової”,

“сміхової”, “карнавальної”, тощо. Культурна домінанта, обумовлювала, задавала характер загального розвитку, владно забезпечувала порядок. Вся периферія підпорядковувалася владному і домінуючому над усім культурним простором центру. Культурна домінанта використовувала механізм традиції, з його допомогою не допускаючи ні культурних різночитань, ні культурної багатомірності, ні інноваційних умов. Відвертався хаос, встановлювався порядок, традиція виконувала роль адаптаційного механізму.

Стійкість соціокультурного розвитку слугувала базисом університету, який постав центром культурного життя та визначав життєві норми, ідеали, зразки. Університет, справджуючи це призначення, народжувався, складався і розвивався в адекватних культурі класичних характеристиках. Вони визначалися як критерії класичного університету.

Першим принципом організації та існування університету стала його автономія. Університети виникали і розвивалися в ліберальній моделі. Термін “ліберальний” успадковувався від еллінської і давньоримської культури, де він і з’явився, репрезентуючи вільне життя. Давньоримський міфологічний бог Лібер – це діонісійське уособлення екстазу, енергії, багатства життєвих сил, їх надлишок і вивільнення. Освітній лібералізм був відголоском специфіки класичної науки – визнаної незалежності розвитку наукового знання від зовнішніх культурно-історичних і суб’єктивних умов, розуміння істини в об’єктивності її смислу. Університет успадкував від науки ці характеристики і з’явився, головним чином, з метою забезпечення простору, для вільного існування та розвитку науки. Теорія ліберальної освіти орієнтувалася не на соціальне чи державне замовлення, а на індивідуальні потреби особистості. Це був храм науки, де у вільній корпоративності реалізовувала себе любов до науки. Вона ж і вела його всю власну історію. Наука стала покликанням університету, його Ідеєю та Місією.

Юрген Хабермас (німецький філософ і соціолог XX ст.), характеризуючи університетську автономію, писав: “Гумбольдта и Шлейермахера в связи с идеей университета интересовало два момента. Первый – как может быть институционализована современная наука, свободная от опеки религии, чтобы при этом её автономия была защищена от притязаний государства и от влияния буржуазного общества, заинтересованного в практических результатах научной работы. Решение видели в государственных гарантиях автономии. Второй – необходимость объяснения причин, по которым государство заинтересовано в том, чтобы университету обеспечить внешнюю форму неограниченной свободы. Уровень культуры определяется теми благами, которые приносит наука” [8, с. 16]. Автори теорії класичного університету вірили в авторитет науки, тому приділяли їй в університетському житті пріоритетні позиції. Автономія університету була необхідною в першу чергу задля того, щоб він був храмом науки. Автономія, вільна корпоративність та прагнення до занять наукою культивувалися університетом та зумовлювали основні принципи і підвалини його розвитку як класичного.

Ліберальна атмосфера університету дійсно виявилась основною умовою специфічних взаємин викладачів і студентів. Але її головне призначення полягало в тому, що вона визначала вільний розвиток університетського наукового знання. Головною і остаточною метою університетського лібералізму було створення адекватних умов для ефективного здобуття знань, розвитку інтелекту та отримання навичок спілкування.

У європейській культурі термін “лібералізм” з’явився на початку XIX ст. Форма лібералізму, що одержала назву класичної, виникла в товаристві “філософських радикалів” в Англії. Посилаючись на праці І. Бентама, Д. Рікардо, Т. Мальтуса, Дж. Мілля і Г. Спенсера, учасники товариства поєднували смисл і уявлення лібералізму з таким міркуванням: люди вважають хорошим те, що базується на задоволенні, поганим – те, що викликає страждання. Автономія і лібералізм сприяли формуванню другого критерію, на якому завжди базувався і ґрунтується досі класичний університет – фундаментальність наукового знання та освіти.

Фундаментальність наукової освіти послугувала чинником того, що університет був не доступний всім. Він закликав лише тих, хто був захоплений наукою, жив інтересом до неї.

Оформили і розвинули ідею фундаментальності освіти як критерію класичного університету Дж. Ньюмен, В. фон Гумбольдт і Ф. Шлейєрмахер. У той час фундаментальність освіти висловлювала аналітичну настанову наукової парадигми, яка йде від Декарта і Ньютона та вимагає в цілях пізнання розкласти світ, явища, фрагменти на складові компоненти. Науки поділялися дисциплінарно, заглиблюючись в засадні чинники окремих складових, відшукували істину. Такою була дисциплінарна модель розвитку наукового знання. Вона народжувалася на тлі раціонально організованої науки, яка знає кумулятивний розвиток і прогресивне зростання, стабільність і прогнозованість однолінійного розвитку.

Відсутність прагматизму, тобто відсутність у фундаментального наукового знання прямого практичного застосування, характеризувала його як естетичне навантаження: у своїй “чистоті” наука виявлялася діяльністю естетичного характеру і змісту, студенти і професори в заняттях науковою діяльністю знаходили естетичне задоволення.

Так визначав себе ще один критерій класичного університету – гуманітаризація освіти. Гуманітаризація була аспектом фундаментального знання та базувалася на єдності природно-наукового та гуманітарного. Класична наука в ті часи ще не виявляла своїх антигуманних наслідків, несла в собі гуманістичний потенціал та апріорі розглядалася гуманістичною за змістом. Наука народжувалася з метою звільнення людини від “сліпих сил природи”, на той час людині, яка займалася науковими дослідженнями, здавалося, все було підвладне. У цьому сенсі знання і університет набували соціальну функцію гуманізації, а університет поєднував соціальне і освітнє середовища, брав на себе високу соціальну місію – бути місцем соціально-гуманітарної діяльності. Не дивлячись на те, що автономія і свобода завжди слугували високими

університетськими цінностями, університет завжди був центром культурного життя. Гуманізація освіти і гуманітарна функція університету були спрямовані на формування особистості – високо інтелектуальної й інтелігентної, яка ототожнювалася з поняттям “освіченої”. Таке порівняння було можливим завдяки тому, що наукове знання, до якого людина долучилася в університеті, імпліцитно несла в собі гуманістичний зміст. Істина в класичній філософії, починаючи з часів Стародавньої Греції, містила добро, красу і справедливість. Процес пізнання, навчання, освіти включав в себе процес формування морально та естетично розвиненого суб’єкта. “Заслуга той професури – критика и неприятие побочных продуктов ускорившейся социальной эволюции. Воздвигалась незримая “санитарная” граница, которая изолировала университет от общества, насыщавшегося цивилизационными отходами и культурными отбросами” [6, с. 16–17].

Таким чином, університетська освіта в добу німецької класичної філософії була фундаментальною та гуманітарною. Фундаментальна університетська наука ніколи не пристосовувалася до будь-якої конкретної професії, проте завжди була орієнтована на розвиток індивідуальності. Університет, пише Ю. Хабермас, “способствовал блестящим и беспрецедентным на мировом уровне успехам университетской науки в 19 в. – даже до 30–х гг. XX века. Если бы не нацизм и не вторая мировая война, прервавшие традиции реформаторов 19 в., то сегодня мы могли бы наблюдать, как идея университета, понятая как идея институционализации науки и развития её как некоего единого интегрированного целого, могла бы быть воплощена в жизни” [8, с. 16]. У класичному університеті всі функції освіти слугували чинниками підготовки дослідника, вченого, гуманітарно розвиненої особистості. Університет мав суто наукову репутацію, яка, давала публічну популярність і забезпечувала громадський вплив.

Четвертим критерієм класичного університету був культ вчителя. У перших університетах учні збиралися з усього світу, щоб почути вчителя, інтелектуальний університетський вплив вимірювався кількістю учнів. У той історичний час отримати знання можна було лише від вчителя. Такою була освітянська епоха і освітянська модель освіти. Її витоки можна відшукати в давньогрецькій філософії та культурі. Культ вчителя – філософська традиція, започаткована Сократом. Він прагнув Істини і вчив перехожих, що зустрічалися йому на площах Афін, відшукувати її – єдину, загальну, універсальну, абсолютну. У такій парадигмі її презентував давньогрецький Логос – розум, який прийняв на себе функцію порятунку після того, як відійшли в минуле міфологічні боги, припинивши допомагати людству. Розум і раціоналізм як принцип пізнання обумовлював культ вчителя, оскільки саме педагог навчав раціональним принципам пізнання.

Так, з плином культурної історії визначив своє значення для мислення принцип раціоналізму, який разом з тим, що задав специфіку розвитку культури в цілому, зумовив і характер освітньої та педагогічної діяльності, університетської соціокультурної практики в тому числі. Університет не міг не з’явитися в

західноєвропейській культурі, він постав відповіддю на виклик універсального початку як початку істинного, провідником до якого був Логос–Розум. Не випадково в одній з давньогрецьких практик освіти – в практиці “турботи про себе” – наставником призначався ні хто інший, як філософ. Оскільки тільки філософ працював з розумом, тільки для нього розум був інструментом пізнання й орієнтації в дійсності. Вчитель же, насправді, “вів за руку юнака” в світ загальних істин. У Стародавній Греції таким світом був платонівський світ Істини. У Середньовіччі вчитель вів до Бога. Класична університетська освіта – це зведення конкретного індивіда до загальної і загальнозначущої істини, Абсолютного Духу, щоб він, – “Всеобщий Дух получил в нём своё осуществление” [2, с. 39].

Раціоналізм обґрунтував і характер розвитку суспільства в цілому, яке отримало назву “модерн”. Внаслідок пріоритетного місця в суспільстві і в розвитку знання університетська освіта постає елітарною. Монополія на науку є чинником елітарності, коли університет, можна сказати, пропонував суспільству знання, тут же отримані, і робив це за допомогою своєї ж просвітницької функції. Таке функціональне призначення класичного університету було адекватним тій добі та народжувалося як відповідь на становище науки, яка апріорі вважалася власником гуманістичного потенціалу, моральних норм, естетичних канонів. Елітарне знання завжди було фундаментальним, високо теоретичним, таким, яке не турбується за своє прикладне значення. Між університетом і суспільством стелилася незрима межа, “подобная очищающему фильтру либо биологической мембране: она была почти непроницаема для культурного воздействия полу- и необразованной массы, находившейся снаружи. Наоборот, выходяцы из простого народа, попадая в орбиту университетской жизни и принимая дотоле неизвестные им нормы, изменялись в ценностном, мировоззренческом и других отношениях. <...> Известно, что стимулом такой метаморфозы были импозантные фигуры профессоров и университетская атмосфера, определяемая их присутствием. Недаром в те годы в аристократических и образованных кругах бытовала дефиниция: интеллигент – это сын сапожника, окончивший университет... Университет обладал метаболическим потенциалом, что позволяло “переварить” и облагородить простолюдина, а не только обучить его профессии” [8, с. 17].

Всі критерії класичного університету склалися історично, уточнювалися на різних етапах розвитку, але завжди вони висловлювали свій час і культурний дух епохи. Час і дух колишніх епох в порівнянні з сучасністю були досить безтурботними: повільний плин, розмірений розвиток, прогнозовані кроки. Університет міг дозволити собі тоді і автономію, і елітарність в заняттях чистою наукою, особливо з другої половини ХХ ст.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, можна зробити такі висновки, що освіта доби німецької класичної філософії формувалася критеріями класичного університету, які склалися в специфічних соціокультурних умовах та під їх впливом постали наступні якісні характеристики: по–перше – автономія

університету від держави і суспільства, його ліберальна модель розвитку як модель, яка має домінуюче значення в порівнянні з прагматичною моделлю (яка виникає теж в класичний період); по–друге – елітарність університетської освіти та привілейоване становище спеціаліста в суспільстві, який закінчив університет; по–третє – виховання високого духовного світу, орієнтація на абсолютні цінності, засвоєвані й трансльовані активним суб’єктом культури; по–четверте – авторитет (культ) вчителя, монологічні форми навчання, розуміння освіти як зведення людини до ідеального сутнісного зразку, який надає йому завершену форму. Як епістемологічні постають наступні критерії: розуміння освіти як відтворення усталеного знання і прийнятих культурних ідеалів і зразків; орієнтація на авторитет абсолютної і об’єктивної істини, яка відкривається суб’єктом в жорсткій дихотомії з об’єктом; фундаментальність наукових досліджень, настанова на “чисту” науку, на “науку заради науки”; гуманітарність (в наслідок фундаментальності науки, безумовно несе в собі гуманістичне начало). Фундаментальна, апріорі гуманітарна наука визначала ідею університету, яка задавала норми, канони, стандарти і способи життя не тільки університету, а й всієї громадськості і культури. В університеті вона створювала особливу наукову, естетичну та морально–духовну ауру. Пізнавальний естетизм і аристократизм були присутні в університеті постаючи як його “Дух” або “Ідея”.

Список використаних джерел

1. Велика хартія європейських університетів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.magna-charta.org/library/userfiles/file/mc_english.pdf Назва з екрану.
2. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук / Гегель Г. В. Ф. – М.: Мысль, 1977. – Т.3. – 452 с.
3. Гегель Г. В. Ф. Работы разных лет: В 2–х тт. / Гегель Г. В. Ф. – М., 1971. – Т.2.
4. Кант И. Ответ на вопрос: что такое просвещение? / И. Кант // Избранные сочинения. В 2 т. / Под ред. А. П. Клемешева, В. Н. Брюшинкина. – Калининград: Изд-во РГУ им. И. Канта, 2005. – Т.2.
5. Кант И. Сочинения: В 6–ти т. / Кант И. – М., 1965. – Т.4.
6. Пойзнер Б. Н. О границах университета. Классический университет в неклассическое время / Б. Н. Пойзнер, Э. А. Соснин. – Томск, 2008. – 269 с.
7. Романцов М. Г. Из наследия Иммануила Канта (1724–1804) о педагогике и немножко о здоровье / М. Г. Романцов // Фундаментальные исследования. – 2006. – №7.
8. Хабермас Ю. Идея университета. Процессы образования / Ю. Хабермас. – Alma mater. – 1994. – №4.

References

1. Velyka hartija jevropejs'kyh univertsytetiv [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.magna-charta.org/library/userfiles/file/mc_english.pdf Nazva z ekranu.
2. Gegel' G.V.F. Jenciklopedija filosofskih nauk / Gegel' G.V.F. – M.: Mysl', 1977. – T.3. – 452 s.
3. Gegel' G.V.F. Raboty raznyh let: V 2–h tt. / Gegel' G.V.F. – M., 1971. – T.2.
4. Kant I. Otvet na vopros: chto takoe prosveshhenie? / I.Kant // Izbrannye sochinenija. V 2 t. / Pod red. A.P. Klemesheva, V.N. Brjushinkina. – Kaliningrad: Izd-vo RGU im. I.Kanta, 2005. – T.2.
5. Kant I. Sochinenija: V 6–ti t. / Kant I. – M., 1965. – T.4.
6. Pojzner B.N. O granicah universiteta. Klassicheskij universitet v neklassicheskoe vremja / B.N. Pojzner, Je.A. Sosnin. – Tomsk, 2008. – 269 s.
7. Romancov M.G. Iz nasledija Immanuila Kanta (1724–1804) o pedagogike i nemnozhko o zdorov'e / M.G. Romancov // Fundamental'nye issledovanija. – 2006. – №7.
8. Habermas Ju. Ideja universiteta. Processy obrazovanija

/ Ju.Habermas. – Alma mater. – 1994. – №4.

Dubinina V. O., Assistant of the Department of Philosophy, Social, Political and Legal Sciences, Donbas State Pedagogical University (Ukraine, Slavyansk), vera.dubinina777@gmail.com

Conceptualization of education in historical and philosophical context: German classical philosophy

The problem of the status of studying and role of education in modern historical and philosophical context are analyzed in this article. It was shown the correlation of education by German classical philosophy and present. The problems of ideological structures in the context of cultural and historical transformation of education is analyzed. It was emphasized the importance of education as a dynamic system of society, which is the part of the cultural heritage. The conclusion means the formation period of German classical philosophy was formed with the criteria of classic university, composed in specific socio-cultural conditions. The objective model of university education of German classical philosophy is investigated. The development of education in the philosophical and ideological changes of German classical philosophy is considered the historical and sociocultural predictors of educational models are shown.

Keywords: education, knowledge, universal knowledge, conceptualization, university, philosophy of education.

Дубинина В. А., ассистент кафедры философии, социально-политических и правовых наук, Донбасский государственный педагогический университет (Украина, Славянск), vera.dubinina777@gmail.com

Концептуализация образования в историко-философском контексте: немецкая классическая философия

Рассмотрены проблемы изучения статуса и роли образования в современном историко-философском контексте. Выявлено соотношение образования эпохи Немецкой классической философии и современности. Проанализирована проблематика мировоззренческих конструкций в контексте культурно-исторических трансформаций образования. Подчеркнута значимость образования как динамической системы общества, которая является частью всего культурного наследия. Аргументирован вывод, что образование времен Немецкой классической философии формировалась критериям классического университета. Исследованы объективные модели университетского образования в эпоху Немецкой классической философии. Рассмотрено развитие образования в условиях философско-мировоззренческих изменений времен Немецкой классической философии, выявлены исторические и социокультурные предпосылки возникновения образовательных моделей.

Ключевые слова: образование, знание, универсальное знание, концептуализация образования, университет, философия образования.

* * *

УДК008+1(091)

Абдрахманова М. Ж.

аспірантка кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), amir.ok@mail.ru

ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСЬКА РЕТРОСПЕКЦІЯ ЗМІСТОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПОНЯТТЯ “КУЛЬТУРА”

Розглядаються особливості трансформації змістовного навантаження поняття “культура” у історико-філософському процесі. З цією метою авторка звертається до етимологічних витоків слова “культура”, аналізує подальший розвиток його змісту й умови трансформації у поняття, а також виявляє змістовне осердя поняття “культура”. На цьому тлі, підкреслюється, що змістовне навантаження поняття “культура” завжди проявляється через людину і по відношенню до людини. Іншими словами, людина та її діяльність виступає тим незмінним осердем, яке визначає змістовне навантаження не тільки поняття, але й феномену “культура”.

Ключові слова: культура, виховання, норма, цінність, освіченість.

У наш час гостро зростає інтерес до теоретичного осмислення проблем культури. Це, в свою чергу, пов'язано із системою виховання підростаючого покоління, а також із духовно-моральними цінностями в сучасному суспільстві, що стрімко рухається вперед. Разом із розвитком технічних можливостей перед індивідом нависла загроза бути втягнутим у досить негативне явище – “суспільство споживання”. Піддаючись впливу “ринку”, низькопробним взірцям масової культури, рекламі, людина підсвідомо

поглинається в атмосферу духовної стандартизації та деградації. Формується стереотип “масової людини” – пасивної, не спроможної до творчого осмислення дійсності. Із іншої сторони, це відбувається через втрату духу традиційності та орієнтирів, що передбачає знання норм, правил, зразків як основних принципів культури. Величезний розрив між минулим і теперішнім – одна з характерних ознак нашого часу. А тому, як влучно зазначає Х. Ортега-і-Гассет, там, де немає культури, залишається тільки варварство. Все це, безумовно, актуалізує нові звернення до різних аспектів осмислення культури.

Варто відзначити, що до проблеми культури в історико-філософському процесі неодноразово зверталися науковці різних поколінь. Починаючи із ХХ ст. культура була об'єктом теоретичних розмірковувань О. Шпенглера, Х. Ортега-і-Гассета, Г. Маркузе. Серед відомих радянських дослідників, які приділили значну увагу проблемі культури були: М. Каган, С. Аверинцев, Д. Ліхачов, Ю. Бромлей та ін. Не менш плідні думки щодо ролі та значення культури в історико-філософському процесі висловили такі українські вчені як В. Шинкарук, В. Лісовий, В. Малахов, М. Жулинський, М. Русин, В. Гриценко та ін. Звичайно, роботи усіх згаданих дослідників є важливим теоретичним джерелом вивчення багатогранності не тільки феномену, але й терміну “культура”.

Грунтовні філософські розвідки у царині культури тісно співіснують із наявністю надзвичайно великої кількості її дефініцій. Це призводить до того, що навіть тлумачні словники вказують на багатоаспектність даного слова. Це, безумовно, обумовлює понятійну плутанину не тільки у зрізі міждисциплінарних досліджень чи філософії, але й у буденному житті. Зрозуміти підкреслену багатоаспектність та відчутти контекстуальну динаміку даного слова та терміну дає можливість історико-філософська ретроспекція змістовного навантаження поняття “культура”.

Отже, метою нашої роботи є виявлення змістовного осердя поняття “культура” крізь призму історико-філософської ретроспекції його змістовного навантаження. Реалізувати поставлену мету можна, насамперед, звернувшись до етимологічних витоків слова “культура”. Воно походить від латинського “cultura” і в перекладі означає обробіток, вирощування, догляд. Першопочаткове значення слова “культура” стосувалося обробітку землі, застосовувалося у сільськогосподарському і лісовому господарствах і було пов'язане із працею селянина. Тобто, в Античності слово “культура” вживалося у значенні “культивування землі”, що вперше зафіксовано в праці Марка Порція Катона “De agricultura” III ст. до н.е. Даний трактат присвячений не просто обробітку землі, але її догляду, що передбачало особливе душевне ставлення до неї. Так, Катон дає наступну пораду щодо придбання земельної ділянки: “Потрібно не лінуватися і обійти придбану ділянку кілька разів; якщо ділянка хороша, чим частіше її оглядати, тим більше вона буде подобатися. Ось це саме “подобатися” має бути обов'язково. Якщо його не буде, то не буде і хорошого догляду, тобто не буде культури” [14]. У свою чергу, давньоримський оратор і філософ М. Ціцерону “Тустанських рукописях”, хоча і в переносному